

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ»

Запоріжжя
2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

“ЛІТЕРАТУРА Й ІСТОРІЯ”

17–18 листопада 2022 року

Запоріжжя
2022

УДК: 82:94(477)(062)

Л 642

Редакційна колегія:

Бакаленко Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Горбач Наталія Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Доброскок Світлана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету

Кравченко Валентина Олександрівна, кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Курилова Юлія Романівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Ніколаєнко Валентина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Проценко Оксана Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Запорізького національного університету;

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету Запорізького національного університету (протокол № 5 від 23 грудня 2022 р.)

Л 642 Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17–18 листопада 2022 р.) / редкол. : Н. В. Горбач (відп. ред.), В. М. Ніколаєнко (ред.-упоряд.), І. М. Бакаленко (техн. ред.) та ін. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 370 с.

Матеріали збірника присвячені науковому осмисленню взаємодії літератури й історії в національному й глобальному вимірах. Літературознавчий дискурс дослідження літератури поєднаний із лінгвістичними, методичними, соціокультурними та іншими аспектами вивчення окресленого питання.

Основу збірника склали дослідження, найголовніші положення яких виголошено в доповідях учасників Всеукраїнської наукової конференції «Література й історія» (Запоріжжя, 17–18 листопада 2022 р.). Призначений для фахівців і всіх, кого цікавлять проблеми української літератури, національної історії, духовності в літературі й культурі.

*За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор
© Кафедра української літератури філологічного факультету ЗНУ, 2022*

Демедюк М. В. МОГИЛИ-КУРГАНИ ЗАГИБЛИМ ГЕРОЯМ ЯК СИМВОЛ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНЦІВ: ВІД КОЗАЦЬКОЇ ЕПОХИ ДО ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	71
Деркачова О. С. ОСМИСЛЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У КОМІКСАХ «КІБОРГИ».....	75
Жукович І. І. ОБРАЗ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО В РОМАНІ ДЖ. БАРНСА «АНГЛІЯ, АНГЛІЯ».....	79
Землянська А. В., Устінов В. Є. КОЛОРИСТИКА СУЧАСНОЇ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ (на матеріалі мережі «Facebook»).....	84
Зуєнко Я. М. ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА В РОМАНІ А. ДІМАРОВА «І БУДУТЬ ЛЮДИ».....	89
Ільченко І. І. ПЕРИФЕРІЙНА СИСТЕМА ОНОМАПРОСТОРУ РОМАНУ Ю. МУШКЕТИКА «НА БРАТА БРАТ».....	93
Ісаєв І. Р. ОБРАЗ ВІЧНОЇ КНИГИ ЯК ВТІЛЕННЯ ПАМ'ЯТИ В РОМАНІ М. МАТІОС «БУКОВА ЗЕМЛЯ».....	96
Калиніченко В. А. ВІЗІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПРАЦЯХ Р. БЖЕСЬКОГО	99
Карпіна О. С. ОБРАЗ ЖАННИ Д'АРК У ПОЕМІ ВОЛЬТЕРА «ОРЛЕАНСЬКА ДІВА»....	104
Качмар М. Б. ГЕРОЇЗМ У ПОВСТАНСЬКИХ НАРАТИВАХ ВОЛИНИ: ТРАДИЦІЙНІСТЬ ТА НОВАТОРСТВО.....	109
Кизилова В. В., Васильєва М. В. КОНЦЕПТ <i>СТРАХ</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА ПРО ПОДІЇ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ.....	115
Кирильчук О. М. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В РОМАНІСТИЦІ Ю. ВИННИЧУКА.....	120
Кліщ Н. В. ІСТОРИЧНЕ ТЛО ПОДІЙ РОМАНУ Г. ЛІ «ВБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»...	124
Кобилко Н. А. РОМАН «ПОКРОВ» ЛЮКО ДАШВАР: ВІД ІСТОРІЇ РОДУ ДО ІСТОРІЇ КРАЇН.....	128
Козар Л. П. ДОСЛІДЖЕННЯ Б. ГРІНЧЕНКА «ПІСНЯ ПРО ДОРОШЕНКА Й САГАЙДАЧНОГО» (1907) І СУЧАСНИЙ ФОЛЬКЛОРНИЙ КОНТЕКСТ	131

Зуєнко Я. М.
PhD у галузі філології
Запорізький державний медичний університет

ОБРАЗ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА В РОМАНІ А. ДІМАРОВА «І БУДУТЬ ЛЮДИ»

Початок повномасштабної війни з Російською Федерацією у вітчизняному літературознавстві спричинив появу нової хвилі наукових розвідок, присвячених переосмисленню травматичного минулого українського народу часів радянської окупації. Серед таких досліджень важливе місце посідає категорія студій, де аналізується соцреалістична літературна спадщина.

На вітчизняних теренах письменники, котрі були вимушені дотримуватися соцреалістичного канону, постали перед дилемою: заснована на землеробстві українська традиція ставала на заваді закріпленню знеособленого образу «радянської людини», що мав стати центральною постаттю радянської літератури. Відтак, художні твори, присвячені селянству, мали формувати образ не пов'язаного з національною культурною спадщиною «оновленого» героя-селянина на противагу культурно усталеній постаті господаря-індивідуаліста.

За таких умов провадив літературну діяльність «духовний “батько” “шістдесятників”» [1] А. Дімаров, чий творчості присвячена нижченаведена розвідка. Метою роботи є аналіз образів селян у романі «І будуть люди».

Роман-епопея «І будуть люди» оповідає про життя мешканців Полтавщини кін. XIX – поч. XX ст. Центральне місце у творі присвячено подіям першого десятиліття після більшовицького перевороту: боротьбі з залишками розбійницьких банд, упровадженню НЕПу, колективізації, Голодомору.

Дія роману розгортається в сільській місцевості, а переважна більшість персонажів твору – селяни, що дозволяє детально проаналізувати їхні образи й виокремити чотири основні групи: «куркулі» (заможні землероби), «середняки», бідні селяни й ідейні комуністи з числа комнезаможів.

До категорії «куркулів» у творі належать дві родини: Івасюти та їхні далекі родичі Гайдуки. У романі неодноразово наголошувалося на працьовитості персонажів цієї групи, однак ця позитивна риса характеру перекреслюється жадібністю й здатністю до аморальних вчинків задля збагачення. Зокрема, під час участі в турецько-російській війни Свирид Івасюта неодноразово вдавався до мародерства: «...з кожним днем важчав його ранець. Хазяїновита Свиридова рука не лишала нічого, що змогло б придатися на хазяйстві удома. Скрадаючись, обходив поле бою, перевертав трупи невірних, та й своїми не гребував, витрушуючи кишені» [2, с. 83].

Прагнення до збагачення будь-якою ціною передалося і синові Свирида Оксену. Наприклад, щоб справдити мрію округлити до ста свої дев'яносто сім десятин поля, чоловік за безцінь викупив останні три десятини в бідної сусідки, скориставшись її скрутним становищем.

Бажання зберегти нажите майно в сім'ї Івасют превалювало над родинними почуттями. Так, дізнавшись, що Свирид заповів двадцять десятин землі сестрі, Оксен не міг їй «простити [...] отого батькового заповіту» [2, с. 147], хоча й усвідомлював, що Олеся не причетна до передсмертної волі старого.

Гіперболізоване почуття власності Оксена рівною мірою поширювалося й на сотню десятин поля, і не кілька фруктів із саду. Так, Оксен відібрав у сусідки подаровані дружиною яблука, а потім «відніс у садок, акуратно висипав під яблунею: хай лежать, гляди, коли і знадобляться, як не погниють. Чи свиня підбере, чи овечка. А погниють, що ж – на те воля Божа» [2, с. 417].

Окрім жадібності, Оксена характеризує набожність, котра, однак, проявляється не в прагненні дотримуватися християнських цінностей (щедрості, покори, доброзичливості, цнотливості тощо), а в спробах «відкупитися» від Бога молитвами, жертвами та дружбою зі священнослужителями: «Вечорами довго вистоював перед образами: кляк на колінах, хрестився, ревно бив низькі поклони, торкаючись лобом підлоги, покаянно молився... В неділю поїхав до церкви: висповідався, дістав відпущення гріхів й іншою людиною повернувся додому: очі просвітлені, голос смиренний, чоло проясніле – хоч зразу у рай!» [2, с. 663]. Такий підхід характеризує Оксена як людину поверхневу й обмежену.

Ще однією категорією полтавських селян, описаною в романі, є так звані «середняки» – землероби, що розбагатіли вже під час НЕПу.

Характерним представником цього прошарку є Микола Васильович та його дружина. На відміну від селян із «куркулів», родина Приходьків не намагається збагатитися за всяку ціну, однак із вищезгаданими Івасютами їх об'єднує працьовитість, вміння розпоряджатися грошми та індивідуалізм. Так, Микола Приходько неодноразово й категорично відмовлявся вступати до колгоспу, обґрунтовуючи своє рішення двома факторами: виправданим небажанням ділити роботу й прибуток з ледарями, котрі розтратили виділене владою після революції майно, й сумнівами у спроможності українських селян працювати разом: «Тіки ж ви, вибачайте на слові, не знаєте наших людей... Тут чужих биків запряжеш ув одного плуга, та й то норовить один одному око вийняти рогом. А ви хочете, щоб наші дядьки гуртом одного плуга перли...» [2, с. 475].

Працьовитість селян цієї категорії викликає симпатію представників нової влади. Саме про них секретар повіткому Гінзбург казав: «одвічно несуть на своїх плечах весь рід людський, годуючи його, напуваючи та зодягаючи» [2, с. 312].

До третьої категорії належать селяни, котрі з тієї чи тієї причини (відсутність господарської жилки та економічної грамотності, пияцтво, ледачість, тяжке сімейне становище тощо) не мали статків ні до, ні після революції. Історію одного з таких односельців переповідає Микола Приходько: чоловік, отримавши від радянської влади земельний наділ, коня, корову й плуг, розпродав виділене державою майно, витрачаючи гроші на новий одяг та інші забаганки, доки не став бідним, як і до 1917 року.

Незважаючи на те, що сільрада симпатизує комнезаможам і готова їх підтримувати, представники цієї категорії селянства ставляться до радянської

влади та її нововведень з осторогою, особливо до політики боротьби з релігією. Селяни не поспішають відмовлятися від свого віросповідання, а партійному активістові Володьці попри всі зусилля і багаті подарунки не вдалося нікого з односельчан вмовити хрестити дитину на «червоних хрестинах».

Остання категорія, до якої належать ідейні комуністи, найбільш неоднорідна, а її представники відрізняються насамперед ціннісними орієнтирами: для одних на першому місці – партійні ідеали (Володька Твердохліб), для інших – люди та їхні потреби (Василь Ганжа).

Так, Володька ще зовсім молодим парубком захопився комунізмом настільки, що змінив ім'я з Максима на Володимира на честь В. І. Леніна. Протягом подій роману парубок намагається відповідати партійним уявленням про зразкового комуніста в суспільному й особистому житті. Навіть під час вибору нареченої одним із визначальних факторів для нього була неможливість її родини. Окрім ідейності, Володьку вирізняють амбітність, поверхнєве мислення й нездатність застосувати політичні догми на практиці. Усі розпорядження вищого партійного керівництва він виконує не задумуючись, часто шкодячи односельчанам. Так, ще починаючи свою партійну кар'єру, парубок написав розгромну статтю про вчительку Таню лише на підставі її походження із священницької родини, позбавивши сільських дітей можливості навчатись грамоті.

Із часом амбітний Володька став головою колгоспу, і на цій посаді брав активну участь в колективізації та розкуркуленні «середняків», а згодом – у продрозкладці, ставши одним із безпосередніх організаторів Голодомору в рідному селі: «І то не біда, що колгоспу, на голову якого посватали Володьку, ще і в колисці немає, що майже усі дядьки Тарасівки сплять і бачать своє поле, свою худобу, своє господарство – своє, а не усупільнене. То не біда. Володька й на мить не сумнівається, що примусить їх снити іншими снами, виб'є з їх упертющих голів шкідливі оті сновидіння» [2, с. 904].

До категорії ідейних бідняків належить і Василь Ганжа – наймит Свирида Івасюти, а згодом – комуніст і голова сільради. На відміну від Володьки, благополуччя односельчан для нього було важливішим за догмати радянської влади: він не примушував селян до колективізації і не розкуркулював «середняків», вважаючи, що свого часу ті добровільно приєднуються до колгоспу, за що зрештою і поплатився ув'язненням.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що роман «І будуть люди» пропонує читачеві розгалужену систему персонажів, значна кількість яких належить до селянства. Поза тим, більшість селян у романі об'єднані спільною рисою – шанобливим ставленням до землі: «А може, і справді всі оці люди, померши, поверталися до землі, яка їй породила, викохала, годувала та вдягала, водила широкими світами, – знову повертались до неї малими дітьми, і вона, любляча, всепрощаюча, приймала їх, добрих і лихих, щирих і лукавих, приймала в свої вічні обійми та й клала їх поряд: ворога з ворогом, друга з другом – втихомирювала раз і назавжди своїх неспокійних дітей» [2, с. 78]. Із нею персонажі роману пов'язують працю, достаток, майбутнє своїх дітей, що

демонструє глибину зв'язку між землеробством й українською національною ментальністю. Цю тезу яскраво ілюструють останні абзаци роману, де йдеться про Василя Ганжу. Повернувшись з ув'язнення, виключений з партії, зраджений дружиною і вихованцем Володькою Василь вирішив почати нове життя на Криворіжчині. Однак навідавшись до рідного села чоловік «дивився донизу: на хати, на садки, на городи та вулиці – незблимно, жадібно, а перед ним пропливало все його життя, зв'язане з оцією землею. І був уже не певний, що зможе отак порвати із нею» [2, с. 964].

Отже, селян у романі «І будуть люди» А. Дімарова умовно можна розділити на чотири категорії: «куркулі», «середняки», бідняки й ідейні комуністи з числа незаможних селян; для кожної категорії притаманна певна специфіка художнього зображення. До прикладу, визначальними рисами «середняків» є працьовитість та індивідуалізм, «куркулів» – жадібність, бідних селян – набожність і фінансова неграмотність. Найбільш неоднорідною категорією в романі є ідейні комуністи. Її представники відрізняються насамперед ціннісними орієнтирами: для одних на першому місці – партійні ідеали (Володька Твердохліб), для інших – люди та їхні потреби (Василь Ганжа). Поза тим, більшість персонажів-селян у творі об'єднані спільною рисою – шанобливим ставленням до землі, що ілюструє глибокий зв'язок між землеробською працею і національною ментальністю українців.

Література

1. Гросевич Т. Романістика Анатолія Дімарова очима критиків і літературознавців URL: https://www.libr.dp.ua/text/mandr_2011_2_12.pdf
2. Дімаров А. І будуть люди. Харків : Фоліо, 2021. 973 с.

